

MARTIN ŠRAJER / 18. 11. 2021

Dívka na koštěti

„*Dívka na koštěti* bude film, který tematicky naváže na naše předchozí komedie *Kdo chce zabít Jessii* a *Pane, vy jste vdova!* První předpoklad je ten, že hned na začátku divák uvěří, že nemožné je možné, že přijme pravidla hry, která přesně vymezujeme.“

[1]

Již v raných dětských filmech Václava Vorlíčka (*Případ Lupínek* [1960], *Kuřata na cestách* [1962]) se objevovaly veseloherní prvky. Po psychologickém dramatu *Marie* (1964) se absolvent režie na FAMU začal plně věnovat komediím. V tvůrčím tandemu s Milošem Macourkem je často ozvlášťoval pohádkovými a scifistickými motivy.

Oba autoři měli poprvé spolupracovat již na filmu *O čem děti sní*, který ale nakonec nebyl realizován. Jejich prvním společným dílem se v roce 1966 stala komiksová parodie *Kdo chce zabít Jessii?* Následovala „bondiáda“ *Konec agenta W4C prostřednictvím psa pana Foustky* (1967) a crazy komedie „*Pane, vy jste vdova!*“ (1970).

Příběh mladé čarodějky, která prchne z pohádkového světa mezi lidi, byl pro Vorlíčka částečně návratem k tvorbě pro mladší publikum. Jeho a Macourkovou ambicí však bylo vytvořit komedii, jež vedle dětí a teenagerů osloví i dospělí. Záměr se jim zdařil.

Dívka na koštěti pro svůj eskapismus, lehkost a hravost u publika v neradostných letech posrpnového střízlivění rezonovala. S více než dvěma miliony diváků je jedním z nejúspěšnějších titulů Macourkovy a Vorlíčkovy filmografie. První verzi scénáře ovšem nenapsali oni dva. Pro účely filmování přepracovali text Hermíny Frankové, která zrod námětu později shrnula následovně:

„Než jsem psala povídání o Dívce na koštěti, chodilo tehdy po ulicích plno holek v takových nadržaných, rozčepýřených účesech. Říkala jsem si, že by to mohly být hezké čarodějnice. Časem se dostavily úvahy, jak by se na svět taková čarodějnice

dostala, co by si tu počala a podobné. Ale zájem o čarodějnice a čarování měl ještě jiný důvod. Tehdy se totiž všude vyplňovaly dotazníky, které pátraly po původu každého člověka. Byl-li původ buržoazní, bylo to pro dotyčného nemilé [...] a tak mě jednou napadlo, jak by bylo krásné mít původ, jaký by nikdo nepředpokládal, tudíž by ho nemohl vecpat do nějakého dotazníku. Původ čarodějny.“[2]

Šestnáctiletá Saxána, kterou si zahrála dvaadvacetiletá popová zpěvačka Petra Černocká, čerstvá absolventka Státní konzervatoře, je na začátku vyprávění skutečně hrdinkou, která nikam nezapadá. Ve škole čar a kouzel se nudí. Studiu nevěnuje velkou pozornost. Když je přistižena při podvádění, rozhodne se přísná učitelka otestovat její čarodějné schopnosti před tabulí. Proměna v krkavce se jí ale nedaří. Bere na sebe podobu různých jiných zvířat. Na nezdařených proměnách a záměnách, a také na paralelách mezi říši pohádek a světem lidí, bude humor filmu založen také ve zbývajících sedmdesáti minutách.

Saxána dostává pětku a kvůli nekázni je předvedena před ředitele. Tomu bez ostychu přiznává, že ji studium nebaví. Za svou rebelii má strávit tři sta let po škole. Místo toho se transformuje v sovu a – inspirovaná rozhovorem s upířským školníkem (Vladimír Menšík) – odlétá do světa lidí.

V pardubické škole (dnešní ZŠ Staňkova), panelákových bytech (ve skutečnosti barrandovských ateliérech) i (již neexistujícím) hornojirčanském motorestu dochází ke komickému střetávání zákonitostí dvou fikčních subsvětů. Saxana k údivu ostatních postav vnáší magii do odkouzlené socialistické reality. Nebohé učitelce přičarovává hlodáky, zbytek učitelského sboru mění v králíky.[3] Postupně ale přijímá, že v člověčím světě platí jiná morálka než ve světě pohádkovém, kde se dívky jejího věku běžně učí sázet děti do pece.

Protagonistka je novou realitou nejprve rozčarována. Nikdo jí nevěří, kdekdo se jí snaží umlčet. Třeba i násilím. Kvůli své nonkonformitě je dokonce zavřena do psychiatrické léčebny. V chápavém vrstevníkovi Honzovi (Jan Hrušínský), který ji chrání před partou raubíře Mikyho (Jan Kraus), ale nachází spojence a partnera. Vychází najevo, že se pod maskou rebelky skrývala naivní romantická duše, toužící poznat, co je to „mít rád“.

Ačkoli Saxána původně chtěla uniknout tupým autoritám, nakonec přijímá řád socialistické společnosti, zpřítomněný vedle tradičních příslušníků SNB i několika racionálními muži poučujícími všechny ženy a děti v dosahu, a dobrovolně se podvoluje. Stává se z ní „normální“ hodná holka. Film vystavěný po vzoru grotesek jako pásmo trikově náročných skečů, v nichž na sebe naráží bytosti z různých světů, dění reálné a nadpřirozené, tak končí dobře čitelným pohádkovým ponaučením.[4] Lásky a poslušnosti vítězí nad sobectvím a individualismem.

V roce 2011 se Vorlíček pokusil na úspěch *Dívky na koštěti* navázat volným pokračováním *Saxána a Lexikon kouzel*. Protagonistkou pohádky moderní svými kulisami i počítačovými triky je dcera původní hrdinky. Film určený především menším dětem ale trpěl množstvím nápadných scénářistických i realizačních nedostatků a kritiky byl nesmlouvavě popisován jako ztráta tvůrčí soudnosti, na kterou se bolí dívat. Oproti snímku slavicímu letos padesáté narozeniny se z něj nestárnoucí klasika z pochopitelných důvodů nestala.

Dívka na koštěti (Československo, 1971). Režie: Václav Vorlíček, scénář: Miloš Macourek, Václav Vorlíček, kamera: Vladimír Novotný, hudba: Angelo Michajlov, hrají: Petra Černocká, Jan Hrušínský, Jan Kraus, Vlastimil Zavřel, Michal Hejný, Jaromír Spal, Jana Drbohlavová, Vlastimil Hašek, Vladimír Menšík a další. Filmové studio Barrandov, 76 min.

Poznámky:

[1] Alois Joneš, Rozhovor mezi čarodějnicemi. *Záběr* 4, 1971, č. 17 (19. 8.), s. 3.

[2] Jana Semelková, Spisovatelka Hermína Franková. Její námět na Dívku na koštěti dodnes nikdo nepřekonal. *Čítárny*, 6. 7. 2018. Dostupné z: <https://www.citarny.cz/knihy-lide/o-knihach-a-lidech/spisovatele-a-detske-knihy/spisovatelka-hermina-frankova-rozhovor>

[3] Na nelehké natáčení s králičími zuby nedlouho po uvedení filmu zavzpomínala Jana Drbohlavová: „Hned na začátku filmu mi kouzlem narostou králičí zuby. Bylo to dost nepříjemné: udělali mi nástavec na přední zuby, měla jsem střídavě pocit, že zuby buď spolknou, nebo že spadnou. Hlavně mluvit s nimi bylo velmi obtížné.“ Daniela Umlaufová, Jana Drbohlavová a trampoty kolem nové role. *Záběr* 5, 1972, č. 12 (8. 6.),

s. 8.

[4] Filmový architekt Oldřich Bosák za trikové efekty k *Dívce na koštěti* obdržel v roce 1973 cenu na mezinárodním festivalu fantastických filmů a hororů Sitges.